

դասավանդվող առարկաների եւ դասախոսների
(1922 թ. նոյեմբեր)

21

1. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
2. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
3. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
4. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
5. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
6. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
7. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
8. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
9. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
10. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
11. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
12. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում
13. Գրականություն	20. Գր. Զարգացում

Ստորագրություն: Գրականություն

ԹՎԵՐ ԵՎ ՓԱՍՏԵՐ

- ◆ 2002 - 2003 ուս. տարում համալսարանն ունի 12 ֆակուլտետ՝ բանասիրական, պատմաշխարհագրական (իրավագիտություն), մանկավարժություն և տարրական ուսուցման մեթոդիկայի (3 մասնագիտությամբ), հոգեբանություն և մանկավարժություն (2 մասնագիտությամբ), գեղարվեստական դաստիարակություն (2 մասնագիտությամբ), մշակույթի (13 մասնագիտությամբ), ռուս և ռումանագերմանական բանասիրական (2 մասնագիտությամբ), ֆիզիկա - մաթեմատիկա, կենսաբանական - քիմիական, տեխնոլոգիա և ձեռնարկչություն, նախապատրաստական դասընթացներ (8 մասնագիտությամբ, հեռակա ուսուցման):
- ◆ Համալսարանում այժմ գործում է 49 ամբիոն: Դասախոսների թիվը՝ 700, որից՝ ակադեմիկոսներ՝ 3, դոկտոր - պրոֆեսոր՝ 36, պրոֆեսոր՝ 22, գիտությունների թեկնածու - դոցենտ՝ 172, դոցենտ՝ 72, գիտությունների թեկնածու դասախոս՝ 23, դասախոս՝ 252, երեսուցյակ գիտությունների թեկնածու, ասիստենտ՝ 88 ասիստենտ:
- ◆ Ընթացիկ ուսումնական տարում ուսանողների թիվը՝ 4651, որից՝ հեռակա ֆակուլտետում՝ 842:
- ◆ Համալսարանը վերջին հինգ տարիներին տվել է 2898 շրջանավարտ:

ԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԱՅԻՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉՈՒՄ*

Է. Ս. Մկրտչյան

Գրերի գյուտից հետո հայերենը վերածվեց գրավոր խոսքի, այսինքն՝ խոսակցական ընդհանուր լեզուն հանդես եկավ «գրավոր ձևով» և կոչվեց գրաբար:

Գրաբար լեզվով թարգմանական և ինքնուրույն գրականություն ստեղծվեց: Այդ երկու գրավոր աղբյուրների՝ թարգմանական գրականության և հայ մատենագրության բուն խնդիրներն ու հեռահար նպատակները տարբեր էին:

Թարգմանությանը ներկայացվում էր օտար լեզուներով հրապարակված գրականությունը, որի բովանդակության գերակշիռ մասը վերաբերում էր այլ ժողովուրդների պատմությանը կամ ընդհանուր, այլև աստվածաբանական հարցերի, ինչպիսին Աստվածաշունչն էր:

Իսկ հայ մատենագրությանը նախ և առաջ ստեղծվում էր հայոց պատմությունը՝ հայ ժողովրդի ծագման և հազարամյակների ու դարերի ընթացքում նրա ավանդած երկրի, օտարներից իր հայրենիքը փրկելու և այն շենացնելու, կորուստների ու հաղթանակների, պետական կարգի և քրիստոնեական հավատի կենսահաստատման պատմությունը:

Նորաստեղծ գրավոր խոսքի այսպիսի տարբեր բովանդակությունները առաջ են բերում լեզվական համապատասխան ձևեր ու տարբերություններ:

Աստվածաշնչի և առհասարակ բոլոր տեսակի թարգմանություններում, բնականաբար, օտար լեզվական իրողությունների ազդեցությունը զգալի չափերի է հասնում, որի պատճառով տեղի են ունենում օտար ներթափանցումներ թե՛ բառապաշարի և թե՛ քերականական կառուցվածքի մեջ:

Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանության լեզուն և ոճը քննության են ենթարկել բանասերները և լեզվաբանները, որոնք, ասորական, եբրայական (հրեական) և հունական ազդեցությունները ցույց տալուց բացի, նշում են նաև, որ նրա լեզուն «օրինակելի է դարձել բոլոր գրողների համար և հարատև իշխել է բոլոր դարերում», «մեր հին գրականության համար դարձել է կրթական իր քերականությամբ», ուր «Աստվածաշնչի լեզուն համաժողովրդական հայերենն է, որի կենտրոնները Այրարատյան և Տուրուբերանի նահանգներն էին»:

Վ. Առաքելյանը մանրամասն քննության է ենթարկել աստվածաշնչի բառապաշարն ու բայականությունը, բայի սեռը, մասնակիորեն բնութագրել է նաև օտար (հուն., եբր., ասոր.) լեզվաոճական ազդեցությունները:

Սույն ուսումնասիրության նպատակն է՝ ներկայացնել բարդ նախադասության կառուցվածքային որոշ գրականություններ Աստվածաշնչից, որը հնարավորություն կտա զուգահեռներ անցկացնել ու համեմատություններ կատարել Աստվածաշնչի և մատենագրության համապատասխան կառույցների միջև՝ ցույց տալու նրանցում եղած նամանություններն ու տարբերությունները, ոճական, քերականական առանձնահատկությունները:

Աստվածաշնչի լեզուն ճոխ է և հարուստ: Հասկանալի է, որ բարդ նախադասությունները ևս ճոխ են ու բազմազան իրենց արտահայտած իմաստներով և կառուցվածքով (բառաքերականական ձևավորումներով, կապակցման եղանակներով):

Իբրև բարդ նախադասությունների կառուցվածքի տարբերակիչ միջոցներ, ուշադրության ենք առնում նրանց բաղադրիչների փոխհարաբերությունը, ստորոգման դրսևորման առանձնահատկությունները, նախադասության անդամների արտահայտությունը, շարադասությունը, համաձայնությունը և այլ հատկանիշներ:

* Աստվածաշունչ մատենան Հին և Նոր Կտակարանաց, Երևան, Հայաստանի Աստվածաշնչային ընկերություն, 1997թ. (հիմքը՝ Աստվածաշունչ մատենան Հին և Նոր Կտակարանաց ըստ ճշգրիտ թարգմանության նախնեաց մերոց՝ համեմատությամբ եբրայական և յունական բնագրաց, Վիեննա, 1929):

Նշված հատկանիշների մեջ գլխավոր և առաջնային հատկանիշ համարելով ստորոգումը՝ և ելա-
կետ ընդունելով այն՝ Աստվածաշնչից առանձնացնում ենք բարդ նախադասության կառուցվածքային
մի քանի տեսակներ, որոնք, ի լրումն Աստվածաշնչի լեզվի և ոճի մինչ այժմ եղած բնութագրումների,
կարող են մասն ուղեկցել արժարժվածս նյութի հետագա ուսումնասիրության ընթացքը:

Բարդ նախադասության բաղադրիչները կառուցվում են՝

I. Լիարժեք ստորոգումով՝ անկախ բաղադրիչների հարաբերությունից, որոնք կարող են լինել.

1. Համադաս (մաս՝ միավորյալ). բարդ համադասական նախադասության բաղադրիչները հաջոր-
դում են միմյանց առանց կապակցության միջեցների կամ հարաբերվում, կապակցվում են շաղկապնե-
րով, որից էլ՝ բաղադրիչների գործածության տեսակները:

ա) Շարահարությանը՝ Իմաստունը ծածկեն զիմաստութիւն, բերան յանդգնելոյ մերձ է ի բեկումն
(Առ. Ժ 14): Միտ անգգամի ցաւ է կրելեաց իւրոց, ոչ ուրախ լինի հայր ի վերայ որդոյ աճիրաւի, որդի
իմաստուն ուրախ առնէ զմայր իւր (Առ. Ժ 21): Իմ է խորհուրդ և զգուշութիւն, իմ է հանճար և զօրու-
թիւն:

բ) Շաղկապով՝ Ի ճանապարհս արդարության գնամ, և ի մէջ շաղկապ արդարութեան շրջիմ (Առ. Ը
20): Իմաստուն կանայք՝ շինեցին տունս, իսկ անգգամք ձեռօք իւրեանց կործանեցին (Առ. ԺԴ 1):

գ) Շաղկապով, սակայն այն առանձնահատկությամբ, որ բաղադրիչներից մեկում ստորոգումն
առնչվում է թեք հոլովով ենթակայի հետ, ինչպես՝ Չիցէ՞ ձեզ բառական զգեղեցիկ արօտն յառաջագոյն
արածել, այլ և զմնացեալ ճարակն ի ձե՛նց առ ոտն կոտորէիք և զօրոն յստակ ըմպէիք (Եզեկ. ԼԴ 18):
Բայց ծառայից ոչ է պարտ կռուել, այլ հեզ լինել առ ամենեսեան (Թուղթ առ Տիմոթ. Բ 21):

2. Ստորադաս. Բարդ ստորադասական նախադասության ստորադաս բաղադրիչները, որպես կա-
նոն, շարադասական սահմանափակություններ չունեն, թեև կիրառական հաճախականությամբ կա-
րող են տարբեր դրսևորումներ ունենալ:

ա) Նախադաս՝ Որ հատուցանէ չար փոխանակ բարոյ, չար ի տանէ նորա մի պակասեցէ (Առ. ԺԷ
13): Ձի ճշմարտութիւն խոկասցէ կոկորդ իմ, և պիղծ են առաջի իմ շրթունք սուտք (Առ. Ը 7): Որ իմաս-
տուն է յիրս՝ գտանէ զբարիս, և որ յուսայ ի Տէր՝ երանելի է (Առ. ԺԶ 20):

բ) Հետադաս՝ Վասն այսորիկ դու զիմաստութիւն քարոզես, զի հանճար ձայնատու լիցի քեզ (Առ. Ը
1):

գ) Միջադաս՝ Եւ ամենայն ազգս որ երկնչին ի նմանէ և գործէ զարդարութիւն, ընդունելի է նմա
(Գործ. Ժ 35):

դ) Համաստորադաս՝ Այր մի էր տանուտէր որ տնկեաց այգի և ցանգով պատեաց զնա, և փորեաց ի
նմա հնձան և շինեաց աշտարակ, և ետ զնա ցմշակս, և զնաց ի տարաշխարհի (Մատթ. ԻԱ 33):

ե) Ենթաստորադաս՝ Այլ հաստատուն հիմն Աստուծոյ կայ և ունի զկնիքս զայս, թէ ծանեաւ Տէր զայ-
նոսիկ որ իւրն են (Թուղթ առ Տիմոթ. Բ 19):

3. Խառը համադաս և ստորադաս բաղադրիչները հաջորդում են միմյանց՝ նախադաս և հետադաս
շարահարությամբ, ինչպես՝ Պիղծ է առաջի Տեառն ամենայն մեծամիտ. որ ձեռնամուխ լինի տարա-
պարտոց՝ ոչ արդարացի (Առ. ԺԶ 3): Որ մերժէ զխրատ ատեայ զանձն, որ պահէ զյանդիմանութիւն՝
ստանայ զհանճար (Առ. ԺԵ 32):

ա) Խառը շարահարությամբ գործածվող բաղադրիչներից մեկում ստորոգումը կապվում է սեռական
հոլովով ենթակայի՝ հետ, ինչպես՝ Ասէք ինչ ինձ՝ որ ընդ օրինօքն կամիք լինել, չիցէ՞ ընթերցեալ ձեռք զօ-
րէնս (Թուղթ առ Գաղ. Դ 21):

II. Թերի ստորոգումով՝ ստորոգման հատկանիշ արտահայտող բաղադրիչներից մեկի զեղչումով
կամ բացակայությամբ: Այս դեպքում զեղչումը և բացակայությունը նույնական երևույթներ չեն:

Եթե մի դեպքում զեղչվում է պարզ կամ բաղադրյալ ստորոգյալի մասը՝ օժանդակ բայը կամ հան-
գույցը, ապա մյուս դեպքում նման երևույթ տեղի չի ունենում, որովհետև հատկանիշն ու վերագրու-
մը համատեղված են հանդես գալիս դերբայական ձևում: Այսպիսով կունենանք հետևյալ կառույց-
ները:

1. Օժանդակ բայի զեղչումով. հատկապես վաղակատար - հարակատար ժամանակաձևով արտա-
հայտված ստորոգյալի օժանդակ բայը զեղչվում է, և միայն դերբայով արտահայտված ստորոգյալի
կրկնության հաճախականությամբ կառույցը ոճական բնույթ է ստանում, ինչպես՝ Անիծեալ լիցի
մարդն որ արասցէ դրօշեալ և ծուլածոյ, զի պիղծ է Տեառն ձեռագործ ճարտարի, և դնիցէ զնա ի քաքս-
տեան... Անիծեալ՝ որ անարգեսցէ զհայր իւր կամ զմայր իւր... Անիծեալ՝ որ փոխեսցէ զսահմանս ընկե-

րի իւրոյ... Անիծեալ՝ որ խոտորիցէ զիրաւունս եկին և սրբոյ և այրոյ... Անիծեալ՝ որ մոլորեցուցէ
զկոյրն ի ճանապարհէ... Անիծեալ՝ որ ննջեսցէ ընդ կնոջ հօր իւրոյ... Անիծեալ՝ որ ննջեսցէ ընդ ամե-
նայն անասնոյ... Անիծեալ՝ որ ննջեսցէ ընդ քեռ իւրում, որ առ ի հօրէ իցէ կամ առ ի մօրէ... Անիծեալ՝ որ
հարկանիցէ զընկեր իւր նենգութեամբ... Անիծեալ՝ որ առնուցու կաշառ հարկանել զանձն արեան ար-
դարոյ... Անիծեալ ամենայն մարդ՝ որ ոչ կացցէ յամենայն բանս օրինացս այսոցիկ առնել զսոսա (Երկ-
րորդ. օրինաց ԻԷ 13):

2. Հանգույցի զեղչումով. բաղադրյալ ստորոգյալի վերադիրը մնում է, իսկ հանգույցը զեղչվում է, ո-
րով խոսքը ոչ միայն կարճառոտ տեսք է ստանում, այլև դիպուկ արտահայտչականություն է ստանում:
Օրինակ՝ Այսուհետև չես ծառայ, այլ որդի, եթե որդի, և ժառանգ Աստուծոյ (Թուղթ առ Գաղ. Դ 7): Ձի
մերձ է օր Տեառն մեծն, մերձ է և արագ յոյժ. ձայն ատուր Տեառն խիստ և դառն (Մարգ. Մովս. Ա 14):
Ածցէ Աստուած ի վերայ զարդուն երկնից զձեռն իւր, և ի վերայ թագաւորաց երկրի՝ որ ի վերայ երկրի
(Եսայի ԻԴ 21): Եթեովկացիք և Եգիպտոս զօրութիւն նորա, և չիք չափ փախստեան նորա, և Լիբեա-
ցիք եղեն օգնականք նորա (Նաւում Գ 8):

3. Օժանդակ բայի բացակայությամբ: Դերբայական նախադասություններում, կառուցված անցյալ
դերբայով, կարող է զեղչվել, կարող է մասն բացակա լինել կամ ուղղակի ասած՝ բացառվել: Եթե անցյալ
դերբայով կառուցված դերբայական նախադասություններում ենթական դրված է ուղղական հոլովով,
ապա նրա խոնարհված բայ - ստորոգյալի մի մասը՝ օժանդակ բայը, զեղչված է, իսկ եթե ենթական սե-
ռական հոլովով է, ապա օժանդակ բայի զեղչում չկա, քանի որ դերբայը անկախ գործածություն ունի:
սովյալ դեպքում գործ ունենք դերբայ - ստորոգյալի հետ:

Համեմատենք այդպիսի կառույցները:

Օժանդակ բայի

զեղչում

Արջատ քո սպանեալ առաջի քո, և
մի կերիցես ի նմանէ. էշ քո
լաւիշտակեալ ի քէն, և մի դարձօի առ
քեզ, ոչխար քո մատնեալ թշմամեաց
քոց, և ոչ ոք իցէ որ օգնիցէ քեզ:
Ուստերք քո և դստերք քո մատնեալք
ազգի օտարի, և աչք քո կկոցեալ
հայիցին ի նոսա, և ոչ հասանիցէ ձեռն
քո (Երկրորդ. օրինաց ԻԸ 31):

բացառում

Եղբարք, աղաչեմ զձեզ, չիք ինչ ձեր
մեղուցեալ առ իս (Թուղթ առ Գաղ. Դ 12):
Դարձեալ լաւեւեալ Յորայ յառակի իւրում
ասէ, Կենդանի է Տէր որ այսպէս դատեցաւ
զիս (Յովք ԻԷ 1):
Կրկնեալ անդրէն Յորայ ասէ, Լուարութ,
լուարութ բանից իմոց (Յովք ԻԱ 1):
Կրկնեալ անդրէն Եղիուսայ ասէ, Լուարութ
իմ, իմաստունք, ունկնդիր լերութ,
հանճարեղք (Յովք. ԼԴ 1): Դարձեալ
կրկնեալ Տեառն յամպոյն՝ ասէ ցՅոր, Ոչ
այդպէս, այլ պնդեա իբրև այր զմէջ քո, ես
հարցից, և դու տուր ինձ պատասխանի
(Յովք Խ 1):

Օժանդակ բայի բացառումով կառույցներ կարող են լինել նաև նախդրավոր անորոշ դերբայով: Հա-
ճախ նախդրավոր անորոշը և անցյալ դերբայը կարող են գործածվել զուգահեռաբար, ինչպես՝ Յան-
ցանել մրկի եղծանի ամպարիշտն, իսկ արդարոյն խոյս տուեալ կեցցէ յախտեան (Առ. Ժ 25):

Անկախ անորոշ կառույցը ևս օժանդակ բայի բացառումով կառույց է, ինչպես՝ Եւ էր հայր նորա Չա-
րեհ, որդի որդոյն Եսաւայ և մայր նորա Բոսորացի, որպէս զի լինել նմա հինգերորդ յԱբրահամ (Յովք
ԽԲ 17):

III. Առանց ստորոգման կամ անստորոգումով. սրանք այնպիսի կառույցներ են, որոնցում ստորո-
գումը քերականական ձևավորում չունի և արտահայտված չէ: Այսպիսի կառույցները երկու տեսակ են՝
1) ստորոգման զեղչումով և 2) անստորոգումով:

1. Ստորոգման զեղչումով կառույցներում ամբողջությամբ զեղչվում են հատկանիշ արտահայտող և
հատկանիշը ենթակային վերագրող բաղադրիչներ, որոնք վերականգնվում են նախորդ նախադասու-
թյունների կամ խոսքի հաղորդումներից: Օրինակ՝ Ձի մերձ է օր Տեառն մեծն, մերձ է և արագ յոյժ. ձայն

